

Развој стамбене архитектуре

ПРВИ ДЕО

- Београд је током Првог светског рата изгубио око четвртину стамбеног фонда
- До 1930. године број становника у Београду се удвостручио у односу на период до 1914. године
- и поред интензивне градње, грађевинска предузећа су плаћала велике порезе, а без икаквих финансијских олакшица
- То је за последицу имало слабу изградњу центра града насупрот периферији
- Београд се више хоризонтално него вертикално ширио

- **Изглед партаја, односно авлија у Београду**

- многи су куповали плацеве на периферији и услед немогућности да подигну стамбену зграду, градили минималне стамбене јединице које су се састојале од собе и кухиње, док су тоалети били заједнички
- У питању су у главном биле приземне куће које су се у *вагон систему* низале дуж једне или чешће обе стране плаца са заједничким двориштем и тоалетима

- **Број подигнутих стамбених зграда**

- Београд је током међуратног периода задесила „грађевинска грозница“
- Између 1919. и 1931. године изграђено је више зграда него од 1867. до 1912. године
- До 1937. године подигнуто је преко 6.500 стамбених зграда

- **Цитат Оливера Минића**

- Експанзија стамбене градње проузроковала је стилски диверзитет који је био карактеристичан за искључиво за међуратни период
- Разлог богатој заступљености стилова лежао је пре свега у различитим стремљенима архитеката, али исто тако и инвеститора

- **Слајд 5 - Академизам**

- За разлику од централноевропског простора, позна фаза академизма била је доминантна како у Београду, тако и у другим југословенским градовима
- до Другог светског рата подигнут велики број стамбених зграда у академском маниру
- стамбене зграде у академизму успешно пројектовали Милутин Борисављевић, Александар Ђорђевић, Ђорђе Ђорђевић, Милутин Јовановић...

- **Слајд 6 - Еклектицизам**

- Предратна тенденција у конституисању српско-византијског стила и његових деривата у београдској архитектури настављена је и у међуратном периоду, нарочито током треће деценије
- комбиновање различитих историјских и националних стилова било је често заступљено, чак и са појавом модернизма

- **Слајд 7 - Модернизам**

- Међутим, чист модернизам није био опште прихваћен у ширим круговима грађанске класе
- За њих је фасада лишена декорације често значила скромност и сиромаштво
- ни архитекти ни инвеститори нису у потпуности одрицали декоративног ни у модернизму

- **Слајд 8 - цитат Бранка Максимовића**

- већина критичара фокусира се искључиво на стил, никако на суштину модернизма и друштвену улогу коју је група архитекта-модерниста требало да одигра
- наизглед модернистички, многи објекти само одавали утисак модерности, док је начин њихвог пројектовања суштински остајао непромењен у односу на традиционални начин архитектонског промишљања
- Ни у једној породичној кући или вили није примењен независни скелетни систем који би омогућио пројектовање слободног плана

- **Слајд 9 - Фасадна скулптура**

- Међуратни период се с правом сматра „златним добом” ауторске скулптуре у архитектури Београда
- Стамбене зграде пројектоване у академском маниру имале су устаљен репертоар декоративне фасадне скулптуре која је имала за циљ да одсликавају луксуз и укусу власника
- Фасадна скулптура, нарочито у форми рељефа, пронашла је своје место и у модернизму
- Велики број стамбених зграда је током овог периода декорисан рељефима са алегоријским представама које се везују за рад, индустрију и занат, попут жетелице, ковача, али и жена са различитим атрибутима

- **Слајд 10 - „затворени” тип улаза**

- Затворени тип портала подразумевао је да су врата пројектована без или са веома малим стакленим отворима, што је онемогућавало посматрачу увид у улазни хол и чинило читав објект далеку затворенијим и приватнијим по карактеру
- чести су и „скривени улази”, који нису видљиви са улице и налазе се бочно од pročеља

- **Слајд 11 и 12 - отворени тип улаза (академизам и модернизам)**

- Отворени тип улаза чешће је коришћен код рентијерских зграда
- Најчешћи вид отвореног улазног портала који вуче корене још из периода друге половине деветнаестог века подразумевао је двокрилна врата са надсветлом у виду лунете изнад којих су се често налазиле полукружне архиволте са наглашеним радијаним спојницама или кључним каменом

- Модернистички дизајн улазног портала подразумевао је стаклена врата у металним рамовима и са ниским парапетима
- Осим добре осветљености вестибила, велике стаклене површине пружале су могућност посматрачу да види луксузно дизајниран улазни хол
- У четвртој деценији такође су се јавили и трокрилни улазни портали
- **Слајд 13 - различити видови наглашавања улаза**
 - неки од мотива карактеристичних за београдски модернизам, што су били јарбол, окулус или рељеф
- **Слајд 14 и 15 - врсте улазних холова и вестибила**
 - Најраспрострањенији тип улазни ходник у приземљу који води до степеништа
 - Други тип улаза подразумевао је да је улазни портал уједно био и колски пролаз до гараже у дворишту

ДРУГИ ДЕО

- **Слајд 1 - уређење и дизајн вестибила**
 - Један од најраскошније обрађених холова овог типа налази се у стамбеној згради породице Јовановић у Доситејевој 15, коју је пројектовао архитекта Владета Максимовић 1940. године
 - Други пример у Улици Ћирила и Методија 2 из 1939. године
 - Осим луксузно обрађеног хола у двобојном вештачком штуко-мермеру са лампом на постољу од оникса, архитекта Игњат Поповић је дизајнирао део гелендера попут алегоријских представа глуме, музике и позоришта (зграда Централног пензионог фонда чланова позоришта Краљевине Југославије)
- **Ђура Борошић, Петроградска 6, 1932.**
 - Сматра се да је иницијални концепт београдског стана води порекло још од половине деветнаестог века из централне Европе, где су стамбене јединице у дворишном тракту имале пролазну собу познату и као „берлинска соба“, која је касније добила своју јасно дефинисану функцију као трпезарија
 - централна просторија представљала везу између зоне где је боравила породица и помоћних просторија, где је у главном била послуга
- **Бранислав Маринковић, Бранкова 24, 1935.**
 - често је значило да централна просторија, која је најчешће имала функцију трпезарије, била најмрачнија, јер често није имала довољно директно осветљење, већ преко терасе или лође
- **Слајд 4 - Хол**
 - у породичним кућама и вилама се јавља хол
 - Хол или аула је централна просторија где се одвија главна комуникација свих зона куће

- својом квадратуром често парира осталим собама за примање гостију или их чак превазилази
- први репрезентативни простор са којим се посетилац сусретао приликом посете, па је самим тим уређиван тако да остави снажан први утисак на госта
- **Драгољуб Вукшић, Мачванска 14, 1936.**
 - Оно што је сматрано за добро пројектован животни простор у међуратном Београду односило се пре свега на могућност трансформације простора за потребе организовања прослава, свечаности са већим бројем гостију
 - ентеријер простора становања је у исто време био један од кључних елемената самопрезентације економске, културне или интелектуалне елите међуратног Београда, представљајући окосницу његовог јавног живота
 - Трпезарија и салон су готово без изузетка спајани двокрилним или четворокрилним застакљеним вратима, такође називаним и *француска врата*, која су по потреби могла да се у потпуности отворе и тиме формирају јединствен простор за приређивање пријема, слава, журева и других врста друштвених окупљања
 - Салон и трпезарија су такође биле просторије највеће квадратуре, па су заједно често чиниле и половину укупне квадратуре стана
- **Рајко Татић, спаваћа соба, Васе Пелагића 12, 1933.**
 - Супротно данашњем начину пројектовања, спаваће собе су у великој већини станова биле смештене ка улици, заједно уз салон
- **Слајд 7 - Кухиња**
 - До кухиње се није долазило директно, већ је постојао претпростор који се звао „успрема“ или ређе „примпрема“, као просторија где се храна припремала за сервирање у трпезарији
 - уз кухињу је била соба за послугу
- **Слајд 8 - Купатило**
 - До Првог светског рата купатило у стану је било изузетно ретко
 - у међуратном периоду купатило постало стандард
- **Слајд 9 - Мали станови**
 - Питање здравих и јефтиних малих станова било је један од најзначајнијих проблема међуратног града
 - Краљевина СХС је по питању изградње малих станова у великој мери заостајала за другим европским државама
 - изванредан број архитеката и интелектуалаца се активно борио за побољшање услова становања
 - Нереализовани пројекат Јана Дубовија за зграду у Светогорској представља редак пример детаљне разраде просторне организације стана мале квадратуре за приватног инвеститора

- Овај пројекат је био један од најранијих примера где је у потпуности напуштен концепт *београдског стана*
- такође су почеле да се граде гарсоњере које су се састојале од предсобља, собе и купатила
- На попречном пресеку гарсоњере који је израдио архитекта Владета Максимовић види се први покушај увођења вентилације за купатило уместо прозора
- **Слајд 10 - Намештај**
 - После Првог светског рата са развојем грађевинске индустрије оснива се велики број радионица столарије и намештаја
 - У дневној штампи су се свакодневно рекламирале фирме које су се бавиле производњом или увозом намештаја
- **Слајд 11 и 12 - Оријенталне собе**
 - На пољу стамбене архитектуре, оријентална соба, такође је позната под називима „турска“, „босанска“ и „пиротска соба“ најчешће је служила као простор за уживање, пушење, пијење кафе и проживљавање јединственог егзотичног искуства у односу на монотонију свакодневног живота
- **Слајд 13 - Кровне терасе**
 - Како је Београд био погођен великом стопом смртности од туберкулозе, лекари су указивали на значај подизања вртних градова насупрот великим стамбеним зградама
 - Кровне терасе су почеле првобитно да се јављају као саставни део помоћних просторија за послугу које су се налазиле на тавану
 - осим што се на њима сушио веш, многи станари су се на њима сунчали и проводили слободно време
- **Слајд 14 - Виле на Сењаку и Дедињу**
 - Поседовати индивидуалну кућу је значило висок друштвени статус
 - исказ оригиналности, аутентичности и космополитизма постаће основна одлика и принцип пројектовања који ће обележити бројне виле и резиденције током међуратног периода
 - Примена декоративних елемената на комплексним архитектонским формама била је карактеристична за београдску стамбену архитектуру међуратног периода
 - елита тежила архитектури која би рефлектовала њихов друштвени и материјални статус
- **Слајд 15 - Породичне куће архитеката**
 - Изградња сопствене куће била је ретка прилика за архитекте и инжењере да искажу свој сензибилитет без уплива укуса инвеститора
 - Пројектовање сопственог животног простора представљало је идеалну прилику за експериментисање

- Породична кућа архитекте пружа значајне информације о њеном аутору и често представља параметар вредновања његовог целокупног опуса